ASOS JOURNAL
The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 3, Sayı: 11, Nisan 2015, s. 53-59
Tevfik Fikret Özel Sayısı

Faruk ÖZTÜRK[1]

TEVFİK FİKRET ve ÜTOPYA
"UZAK BİR SERAB İÇİN KOŞAN EĞİTİMCİ"

Özet

Türk düşünce tarihinde ütopya tarzında gelişen bazı eserler vardır. Bu eserler daha çok döneminde etkin olan siyasal ve toplumsal yapısını, kurulu düzeni "rüya" adı altında eleştiri üzerine kurgulanmıştır. Özellikle edebi ve siyasi bu tür çıkışlar "kaçış", "sığınış" ütopyası niteliğindedir. Bunlar içinde Tevfik Fikret'in bazı proje ve fikirlerini bir yere koymak gerekirse, Fikret' in düşlerinin de bu tür bir içe dönük, kırılgan ve hayale sığınan bir tarzda geliştiğini söyleyebiliriz. Tevfik Fikret'in girişimlerinin düşünsel temelini oluşturan özgür birey tipini, eğitsel düşü olan "Yeni Mektep" projesiyle gerçekleştirmeyi planlar. Fikret'in ütopik eğitim projesinde hedefler: yeni nesli eğitmek, beceri ve meslek sahibi yapmak, milletin kültür seviyesini yükseltmek şeklinde yer alır. Fakat bir türlü gerçekleşmemesi bu düşüncesinin bir ütopya olarak kalmasıyla sonuçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ütopya, Tevfik Fikret, Yeni Mektep

TEVFIK FIKRET and UTOPIA
"AN EDUCATOR CHASING FOR A DISTANT MIRAGE"

Abstract

There are some literary works developed in utopian literature in history of Turkish thought. These fictionalized works mostly criticize the system and its political and social structure under the name of "a dream". Especially these kinds of literary and political criticisms have the characteristics of an "escape" and "shelter". To illustrate, when Tevfik Fikret's some projects and ideas are considered, his fantasies display an introverted, fragile, and dreamy style. Specifically, Tevfik Fikret fantasizes about developing an independent human type which forms the intellectual foundation of his attempts. To do this, he plans to realize his educational dream "Yeni Mektep (The New School)". The objectives of Fikret's utopian educational project are as follows: to educate the new generation, to make

[1] Doç. Dr., AİBÜ., Eğitim Bilimleri ABD., farukozturk2006@gmail.com

them have a skill and profession, to enhace the cultural level of the community. However his educational dream remains as an utopia.

Key Word: Utopia, Tevfik Fikret, Yeni Mektep

GİRİŞ

"Ütopya" kelimesi anlam ve çağrışım açısından çeşitlilik gösterse de her zaman, mitolojilerden tutun da tüm kültürlere kadar hepsinde insanoğlunun mükemmelliğe olan özlemini yansıtır. Thomas More'un 1516'da yazmış olduğu eserine vermiş olduğu isimle "ou topos" (olmayan yer) ya da "eu topia" (iyi yer) her iki anlamıyla düşünülmüş/düşlenmiş olan bu düş ülke özlemlerini taşıyan tüm yapıtları tanımlamak için kullanılagelmiştir.

Ütopya, insanın yeryüzünde bir cennet hayatı oluşturma çabası olarak görüldüğü gibi, bazen "gerçek" olana koşut olarak sunulan ya da mevcut olanın karşısına düşsel ama "mümkün" olanı çıkaran, gerçekliği, olabilecek olan bir düşle zenginleştirme çabası olarak da görülebilir. Ütopya, Russell' a göre yaşamın serüven ve ilgisini canlı tutmak, sürekli olarak daha iyiye sürüklemek için tamamlayıcı bir yaratıcılıktır. Çünkü insanlık kurumları için son bir hedef olamaz. En iyi hedef, daha ileriye doğru ilerlemeyi özendirmektir.[2] Bu açıdan bakıldığında şu andaki gerçeklik önceleri ütopya konumundaydı.

Türk Düşün ve Yazınında Ütopya

Özellikle dinsel ve geleneksel öğelerin belirleyici etken olduğu *Doğu* toplumlarında ütopya türünün fazla yaygın olmadığı hep söylenmektedir. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın, romanında şikâyetçi olarak betimlediği "çareyi hep oturarak bekleyen" *Şark* insanı tipi, belki de bu durumu anlatır niteliktedir. Genellikle kurulu düzene bir itiraz niteliği taşıyan ütopya geleneğinin, Doğu toplumlarında, özellikle Müslüman toplumlarda fazla yer almamasında biraz da dinsel/geleneksel nedenler ağır basar: "Ulül- emre itaat" ilkesi temelini kutsal metinden alan, boyun eğilen kutsal Devlet'in sürekliliği ile ilgilidir. Burada "Doğu toplumlarından" kastedilen, belirli bir coğrafi bölge olmaktan çok, din-devlet ikiliği içerisinde toplumsal hayatına düzen veren ve siyasal iktidarını da bu yönde belirleyen, devlet -toplum-iktidar üçgeninin gelişiminde Batılı toplumlardan farklı bir süreç izleyen, kamusal düzeni ve istikrarı fazilet olarak gören toplumlardır.[3] Bu nedenle bu tür toplumlarda ileriye dönük, gelecek inşa edici ütopyalar yerine olsa olsa geriye yönelik olarak, geçmiş mutlu günlerin özlemi olan, Altın Çağ ya da Asr-ı Saadet yüceltileri bulunabilir ancak.

Bu değerlendirmenin ardından Türk düşüncesinde ütopik hareketin hiç olmadığını söylemenin mümkün olmayacağını da belirtelim. Özellikle Tanzimat'la birlikte başlayan Batı ile yakın temas, düşünsel alandaki etkileşim, bu geleneğin girişine de neden olmuştur. Batıdan çevrilen ilk eserlerin başında **Telemak** (Télémaque)'ın gelmesi rastlantı değildir.[4] Fénélon (François de Salignac de la Mothe,1651-1715)'un 1699'da yazdığı **Télémaque** adlı bu ütopik kitap, bir aşk öyküsü anlatır gibi gözükmekle birlikte anlam bakımından adalet ile halkın

[2] Bertrand Russell, **Siyasal idealler**(Çev.: M. Harmancı), Say Yay., İst., 1996, s. 28
[3] Bu konuda bkz. Ünsal Oskay, "Ütopyan Düşünce ile Distopyan Düşünce -ya da batılılaşmanın yolunun açıldığı toplumlarla açılamadığı 'doğulu' toplumlar-, **Varlık, Şubat** 1993, S. 1025, ss. 6-9.
[4] **Les aventures de Télémaque**, Paris 1969; İlk çeviri, **Tercüme-i Telemak** (Müt. Yusuf Kamil Paşa) İst., 1287, Mekteb-i sanayi mat., 276.s.; Telemak Tercümesi, (Müt. Ahmet Vefik Paşa), Bursa 1297 (1881), Matbaa-i Hüdavendigar, 10+178 s.

mutluluğunu sağlamak demek olan siyasanın genel kurallarını kapsayan felsefi bir eserdir. Kitabın Fransızca orijinali Tıbbiyede Fransızca derslerinde okuma kitabı olarak kullanılmaktaydı. Bu türün getirdiği eleştiri yöntemi Tanzimat aydınının dikkatini çekti. Bu kitabın ilk çevirisi 1862'de Yusuf Kamil Paşa tarafından yapılır. Bu seçimin, dönemin siyasal sorunları etkisi altında oluştuğu görülmektedir. Hatta Yusuf Kamil Paşa'nın ağır Osmanlıcası nedeniyle romanın gizli anlamının sezilemediği görülerek Ahmet Vefik Paşa'nın daha sade bir dille ikinci kez çevirisini yapması da oldukça anlamlıdır.[5] Yalnız şurasını da belirtelim ki söz konusu dönemde başlayan ve ütopik sayılabilecek olan eserler ve kısa öykü yazılar, dönemin iktidarına, padişaha ve yönetime bir eleştiri niteliği taşır. Ayrıca bu eleştirel eserler genelde "rüya" formunda kaleme alınmıştır. Ziya Paşa'nın 1869'da **Hürriyet** gazetesinde yayımlanan yazısı Londra'da gördüğü bir rüyayı anlatır. Kaynardağ'a göre Namık Kemal'in 1887'de Boğaziçi'nde gördüğü "rüya" da bu tür bir ütopya sayılmaktadır.[6]

Bunlardan başka II. *Meşrutiyet* yıllarında Abdullah Cevdet'in **Mahkeme-i Kübra**'sı ile Kılıçzade Hakkı'nın "*Rüya* "sından bahsedebiliriz. Abdullah Cevdet kitabında, rüyasında Ayasofya camisinde gerçekleşen bir Cuma namazı sonrası olayları aktarır. Camide bütün Müslümanların huzurunda II. Abdülhamit ve baskıcı yönetimi bizzat Hz. Muhammed tarafından tüm Osmanlı hanedan üyeleri önünde yargılanır ve idam kararı verilir.[7] Kılıçzade Hakkı'nın "rüya"sı Celal Nuri(İleri) Bey'e hitaben **İçtihad** dergisinde "Pek Uyanık Bir Uyku" adı altında yayımlanır. Celal Nuri Bey de , "Rüyanızı tabir ettirdim; 'Bu işte hayır var, mademki böyle rüyalar görülüyor bunun ardı gelecek. Emin olunuz bu rüya mideden gelmiyor, 'rüya-i sadıka' dır" şeklinde bir cevap yazar.[8] Celal Nuri bu cevabıyla güzel günlerin yakın olduğunu işaret ederek, böyle "rüya"ların görülmesinin, daha iyi bir dünyaya doğru bir ilerlemenin ve bunun gerekli toplumsal ve düşünsel altyapısının oluşmakta olduğunu da belirtmeye çalışır. Çünkü bu anlamda bir beklenti, ya da ümit var olan yapının eleştirilmesi ve yerine daha iyisinin özlemi olarak ortaya çıkmaktadır. Kılıçzade Hakkı'nın bu "rüya"sı, daha sonra kurulacak olan Cumhuriyet'in ve bu dönem uygulamalarının bir habercisi niteliğindedir. Bir başka çalışma da küçük çaplı da olsa ütopya özellikleri taşıyan, *1 Mayıs 1329 tarihli* **Toprak** dergisinde yayınlanan ve Ethem Nejat ve A. Ferit tarafından ortaya konulmuş olan "Mesut Köy" ütopyasıdır. Diğer taraftan Ziya Gökalp'in *Turan* ve *Kızıl Elma* düşü de daha çok Türk toplumunun gelecekte elde edeceği siyasi ve ideolojik üstünlüklerini betimler. Türk toplumu için arzu ettiği bu gelecek yalnız Türkiye toprakları ile sınırlı değildir.[9]

Tam bir ütopya olma özelliği gösteren **Hayat-ı Muhayyel** ve **Hayal İçinde** isimli yapıtlarıyla Hüseyin Cahit(Yalçın)'i de burada anmalıyız. **Hayat-ı Muhayyel**'de bir köye yerleşen aydınlar ideal bir toplum kurmaya girişirler. Çalışmak, okumak, sanatla ilgilenmek ve

---

[5] Niyazi Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma,** Doğu-Batı Yay. İst., ss. 262-263; Ayrıca **Tanzir-i Telemak** adıyla karşı bir ütopya da yazılır. Burada daha da ileri gidilerek dönemin yöneticileri olan Ali ve Fuad Paşaların isimleri bile açıkça zikredilerek siyasal eleştiri ön planda tutulur(Bkz. Mehmet Kaplan, "Tanzir-i Telemak" , **Türk Dili ve Ede. Dergisi**, Kasım 1948, C. 3, S. 1-2, ss. 1-20)

[6]Arslan Kaynardağ, "Türk Yazın ve Düşünce Tarihinde Ütopya", **Varlık,** Şubat 1993, S. 1025, ss. 12-13.

[7]Bkz. Abdullah Cevdet, **Mahkeme-i Kübra**, Kütüphane-i İçtihad, Mısır, 1908

[8]Kılıçzade Hakkı, **İtikad-ı Batılaya İlan-ı Harb** , Çiftçi Kütüphanesi, İst., 1329, ss. 42-63.; Celal Nuri Bey' in bu cevabı da kitap içerisinde "Pek Uyanık Hakkı Beyefendiye" başlığı ile yer almaktadır.

[9] İdeal Türk yurdu ve toplumunun özelliklerinin tanımlandığı, *Din, Vatan, Millet, Ahlak, Köy, Lisan, Kadın, Seciyye vb*. gibi şiirleri için bkz. Ziya Gökalp, **Yeni Hayat**, Evkaf-ı İslamiye Mat., İst., 1918)

eski toplumun kötülüklerinden arınmış yeni bir kuşak yetiştirme isteğine yönelik bir ütopyadır.[10] Bu tür yaşam düşlerinin, içinde yaşanılan baskı rejimi etkisiyle geliştiği görülmektedir. Dönemin aydınları için Batı, tüm özgürlüğün, aklın, bireye verilen önemin ve hatta tüm güzelliklerin yaşandığı bir dünyaydı. İçinde yaşadıkları çevre ise gerilik, aşağılık ve kokuşmuşluk çevresiydi. Hüseyin Cahit ve arkadaşlarının özlemini duyduğu bu *hayat-ı muhayyel* Avrupa'dır.

Tevfik Fikret Bu Ütopyaların Neresinde?

Türk düşün ve yazınında ütopya tarzında gelişen bu tür çalışmaların hepsinden bu kısa girişte genişçe söz etmek olanaksızdır. Görüldüğü gibi daha çok döneminde etkin olan siyasal ve toplumsal akımlar doğrultusunda, bu ütopik yapıtların çoğu kurulu düzeni "rüya" adı altında hicvetme üzerine kurgulanmıştır. Bu tür ütopik çıkışların büyük kısmı aşırı hayalci, içine kapanık ya da küskün eleştirilerden oluşmaktadır. Özellikle edebi ve siyasi çıkışlar bu türden bir "kaçış", "sığınış" ütopyasıdır. Bunlar içinde Tevfik Fikret'in tutum ve fikirlerini bir yere koymak gerekirse, Fikret' in düşlerinin de bu tür bir içe dönük, kırılgan ve hayale sığınan bir tarzda geliştiğini söyleyebiliriz. Tevfik Fikret'in düşleri iki başlık altında ele alınabilir. Birincisi, yukarıda değinilen Hüseyin Cahit'in düşüyle paralel olan ve var olan o dönemin Avrupa'sını yansıtan hayallerdir. Fikret'e göre de çağdaş, modern gelişmiş bir toplum, bir ülke hayali Avrupa'dır : "Ne bulursan bırakma; sanat, fen, İtimat, itina, cesaret, ümit. Hepsi lazım bu yurda, hepsi müfîd.[11]" Bu "müfid" olan ne varsa hepsi Fikret'in arzusu, hepsi düşü. Bu düş o kadar sarar ki şairi, hayalin sınırsızlığı ve çekiciliği, ütopyanın mükemmelliği ile şairin zihninde buluşur. İkinci düşü ise aydınlık bir gelecek ve toplumu yaratacak olan bir eğitim sistemi düşüdür; "Yeni Mektep". Hatta bu düşü gerçeğe dökmek için savaşmaya bile hazırdır. Çünkü şairin bir, "hayâli vardır; uzak bir serâb için koşmak" (…) "Hayat-ı dîv-i hakikatle çarpışan kazanır" ve "zafer biraz da hasar ister" diyerek gerçekliğin, var olan yapının acımasızlığı ve engel olma durumunun da farkındadır. Kurulu düzen, alışkanlıklar, geleneksel yapı vb bin türlü engel tüm düşleri zayıflatmaktadır. Tüm idealistlerin gelecek hayalleri için çarpışmayı göze almaları da gerekmektedir.

Bütün bu düş ve gelecek ümitleri çok sağlamdır Tevfik Fikret'in. Fakat biraz da şairliğin vermiş olduğu aşırı hayalcilik ve "hayat-ı div-i hakikat" tüm bu düşlerin gerçekleşme ihtimalini ve girişimlerini zayıflatmaktadır. Bu ateşin verdiği şevkle olsa gerek, II. Meşrutiyet'tin ilanından önce Hüseyin Kazım Kadri (Müstear ismiyle Şeyh Muhsin-i Fani), Hüseyin Cahit (Yalçın) ve Tevfik Fikret birlikte Yeni Zelanda'ya giderek orada bir komün hayatı kurma girişiminde bulunurlar. Bu hayale Tevfik Fikret *Yeşil Yurd* adını verir ve buna dair bir de şiir yazar. H. Kazım Kadri'nin ifadesine göre Tevfik Fikret'in kararsızlığı yüzünden bu plan gerçekleşmez. Daha sonra Hüseyin Kazım Kadri ve arkadaşları Manisa'ya giderek, Sarıçam köyünde *Yeşil Yurd* hayallerini burada gerçekleştirmek isterler. Hatta Tevfik Fikret *Yeşil Yurd*'un resimlerini çizer, mukavvadan maketlerini yapar fakat bu da bir türlü gerçekleşmez.[12]

[10] Bakz. Hüseyin Cahit (Yalçın), **Hayat-ı Muhayyel**, İkdam Mat., Kanaat Kitaphanesi, İst., 1899; **Hayal İçinde,** Alem Mat., İst., 1901. ayrıca, Faruk Huyugüzel, **Hüseyin Cahit Yalçın'ın Hikaye ve Romanları Üzerine Bir Araştırma**, Kültür ve Turz. Bak. Yay. Ank., 1982

[11] Tevfik Fikret**, Rübab-ı Şikeste**, İstanbul 1326, s. 66.73.

[12]Hüseyin Kazım Kadri, **Meşrutiyetten Cumhuriyete Hatıralarım** (Haz. İ. Kara), İletişim Yay., İst., 1991, ss. 61-63

Tevfik Fikret gerek şiirlerinde gerekse eğitsel düşüncelerinde "ütopik" nitelemesine uygun olabilecek bir tutuma sahip olduğunu söyleyebiliriz. Görüldüğü gibi güçlü hayal dünyası, çok güçlü bir imgelem fakat bu oranda bir kararsızlık ve çabuk sönen heyecanlı tutum sahip olduğu bariz bir özelliğidir. Fikret'in şiirlerinde de bu imgelem özelliklerini görebiliriz. Kaplan'ın ifadesine göre, Tevfik Fikret, "realiteden koparark, ona yaşadığı hayatı çirkin gösteren âmiller arasında, çocukluğundan beri mütemayil olduğu hülya zevki"[13] şairin düş dünyasını belirler niteliktedir. Gerçekliğin sınırlarını aşma arzusu bireyin içinde var olan zaman zaman alevlenen bir duygu durumu olarak görülür. Bu duygu durumu, Fikret"in şiirlerinde bir öte özlemi, muhayyel mutluluk mekânları biçiminde estetize edilir.[14]

"Yeni Mektep" Bir Ütopya mıdır?

Mutlu ve müreffeh bir toplum düşü bu dönemde birçok eğitimci ve aydını bu yönde idealler beslemeye itmiştir. Tevfik Fikret[15] daha önce sonuçsuz kalan girişimlerinin düşünsel temelini oluşturan özgür birey tipini, eğitsel ideali olan *Yeni Mektep* projesiyle gerçekleştirmeyi planlar. Ziya Gökalp'in uyanış devrimizin eğitimcisi olarak tanımladığı Tevik Fikret, II. Meşrutiyet'in ilanından kısa bir süre sonra yeni bir eğitim tasavvurunu hayata geçirebilmek için "Yeni Mekteb"ini kurmaya teşebbüs eder. Fikret, akla ve gönüle nüfuz etmeyen bir yeniliğin, milli ve insani eğitimden sürekli beslenmeyen ve destek almayan bir değişimin devamlı olamayacağına inanır. Kısa bir zaman içerisinde "*Ciddî bir Teşebbüs*" başlığını verdiği bu "Yeni Mekteb"in kuruluş amacını ve temel felsefesini *Tanin* gazetesinde yayınlar. Öğrencileri, zamanının ihtiyaçlarına en iyi cevap verecek şekilde hem zeka ve hem de güçlü iradeye sahip sağlam karakterli yetiştirmeyi hedefleyen bu yeni okulun eğitim felsefesinde iki noktaya yapılan özel vurgu dikkat çeker: *Aklın fen bilimlerine, doğaya bakan yönünü geliştirmek ve ahlaki kişiliği inşa etmek.*[16] *Fikret, hedefini* gayet açık bir şekilde belirler: *yeni nesli eğitmek, beceri ve meslek sahibi yapmak, milletin kültür seviyesini yükseltmek*. Bu projesinin temel eğitim felsefesini şu maddeler halinde özetleyebiliriz: Karakteri, özgüveni yüksek kimlikli bireyler yetiştirmek, eğitimde millilik, sosyal ve ekonomik kalkınma, yaparak öğrenmeye öncelik, beceri eğitimi, her türlü güç ve dayanıklılık, yaşam azmi ve mücadelesi kazandırmak ve özellikle uzun süren zihni, entelektüel, kitabi, ezberci eğitime karşı yaratıcı üretici, girişimci bireyler yetiştirmek.

Tevfik Fikret'in bu "Yeni Mektep" "düşü" yine "hayat-ı div-i hakikat" ler nedeniyle bir türlü gerçeklik düzlemine yükselemez. Fakat şair bu konuda fikir ve ideallerinden kopmaz. En azından düşsel düzlemde de olsa bu fikir ve düşlerini hep muhafaza edecektir. Gerçekleştiremediği bu projesini, belki de başka okullarda verdiği hizmetle, 26 yıllık öğretmenliği ve yaklaşık iki yıllık Mekteb-i Sultani müdürlüğü hizmetleriyle uygulamaya çalışacaktır. Projesine karşı bulamadığı destek yüzünden yaşadığı üzüntü, bu "sukût u hayal", onu okuldan, eğitimden uzaklaştırmaz, aksine daha da çok eğitimin içine çeker. Tam bu

---

[13] Mehmet Kaplan, **Tevfik Fikret**, Dergah Yayınları, İstanbul, 1993, s. 101.
[14] M. Fatih Kanter, Tevfik Fikret ve Ahmet Haşim'in Şiirlerinde Ütopya, **Turkish Studies** - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish, V. 6/3, 2011, s. 963
[15]Tevfik Fikret'in **Rübab-ı Şikeste** adlı yapıtında bu hayallerine değinen şiirler bulmak mümkündür. Özellikle Sis*, Yeşil Yurt, Mersiye* gibi şiirlerin özlemini duyduğu günlerin ve özgür ideal birey tipini anlatır.
[16] Seyfi Kenan, II. Meşrutiyet'le Gelen Yeni Eğitim Arayışları: Tevik Fikret'in "Yeni Mekteb"i ve Eğitim Felsefesi, **100. Yılında II. Meşrutiyet – Uluslararası Sempozyumu**, 22-24 Ekim 2008, Marmara Üniversitesi Yay. İstanbul, 2009, s. 275.

esnalarda Galatasaray Sultanisi'ne müdürlük teklifi alır, kabul eder ve eğitim anlayışını ve tasavvurunu orada uygulamaya geçirir. Adeta şehir dışında bu okulu kuracağına, gel şehir merkezinde bu "yeni mekteb"ini kur denir.[17] Tevfik Fikret daha az heyecan ve daha çok hayatın gerçeklerini kabullenme ile kuramadığı "Yeni Mektep" düşünü düşsel olan ama mümkün olan düzeyinde sabırla ve kararlılıkla sürdürebilirdi. Fakat Fikret'in seçimi, düşsel mükemmellik düzlemine çekilme, düşlerine dönme, iyi olanı hayal etme yani "pes etme", görevden ayrılma yönünde sonuçlanmıştır.

Sonuç

Tarihimizin bu döneminde ortaya çıkan ütopik tutumların çoğu, mevcut olana makul alternatifler sunmaktan çok, bir kaçış eylemi ve karamsar bir "düş ülke" hayalciliğine yöneliktir. Tevfik Fikret'in kendi ifadesiyle "bir ruh-i ateşin ile bir fikr-i bikarar" şeklinde oluşan "hülya"lardır. [18] Aslında ütopyanın önemli özelliklerinden birisi, hayatın bittiği, geleceğin kalmadığı anlamında değil, tersine insanın kabullenmesi gereken toplumsal gerçekliklerin görünür bir hale sokularak, bu gerçekliği meydana getiren olumsuzlukların önlenmesi, yeniden biçimlendirilmesi ile var olana oranla gelecekte daha insanca bir dünyanın insan eliyle kurulabileceğinin varsayılmasıdır. Ütopya, süregelenin karşısına düşsel ama mümkün olabilecek olan bir tasarı çıkarmaktır. Bu açıdan bakıldığında Tevfik Fikret'in ütopyasının eğitimsel pratikler olarak günümüze kadar değerini koruduğu ve kısmen de olsa görev yaptığı okullarda uygulamaya geçildiğini de söyleyebiliriz. Her ne kadar Tevfik Fikret hem arkadaşlarının ifadesi hem de iç dünyasını yansıtan tutumları ile kırılgan, düşlerine sığınan hassas veya ateşli hayalleri olan, fakat gerçek yaşamın zorluklarıyla karşılaşınca da azmini korumakta zorlanan bir yapısı olsa da. Sonuçta idealleri uğruna bir mücadele yaşamından ve "hayal"lerinden de da pek taviz vermemiştir. Fakat bu düşsel mücadelelerin olumsuzluklarla sonuçlanmasının asıl nedeni, kendi ifadesiyle, "ateşli, heyecanlı, ruh hali ile "fikri bi karar", oluşu ve Halit Ziya'nın eleştirisinde de olduğu gibi, bir tür "sekri havasının intişarı dairesine girerek sarhoşluk " durumudur. Hatta Hüseyin Cahit'e göre tüm bu düşlerin boşa çıkmasının tek nedeni Fikret'in "hiçbir şeyden memnun olmayan ruh hali" dir. Bu ruhsal yapısının tezahürlerini, Yeni Zelanda macerası, Yeşil Yurd hayali, gibi ütopik heyecanlarında görebildiğimiz gibi sanki Galatasaray müdürlüğü döneminde de görebilmekteyiz. Bu ruh yapısı, girişimlerinin üst düzeyde idealize edişinde ve gerçekleşmeyince de kırılganlığı ve hassaslığında ortaya çıkmaktadır. Galatasaray Sultanisindeki yönetim biçimi; bir anda yükselen aşk ve şevk, ama hayat-ı div-i hakikatlere karşı kırılganlığıyla hemen iç dünyasına dönmesiyle göstermektedir. Bu büyük düş sakinleri, önce Yeni Zelanda, sonra Manisa sonra da Aşiyan'da tüm düşlerini anı olarak yaşamışlardır.

Tevfik Fikret'in bu belirgin tutumu nedeniyle, "Yeni Mektep" projesi de bu heyecana kurban giden bir ütopya olarak kalmıştır. Oysaki bu dönemdeki sosyal ve ekonomik ve benzeri sorunlara karşı tüm dünyada benzer eğitimsel projeler düşlenmiştir. R. Owen'ın "New Lanark" projesi de böyle bir eğitsel düşlerden hareketle yola çıkılan ve dönemin İngiltere'sinde yankı bulan, uygulama alanı bulan eğitsel, ütopik bir projedir. İmgelem boyutu Yeni Mektep projesiyle pararleldir. Fakat R. Owen, bu düşü için tüm zorlukları göze almış, adeta tek başına "sıfırdan başlamış", hayatın gerçekleri ve engellerini aşarak projesini gerçeklik düzlemine taşımıştır. Aradaki fark, imgelem/düş, hayal boyutunda kalmayıp gerçeklerle yüzleşerek adım atılmasındadır. Tevfik Fikret adeta heyecan dolu ve hayalci yönünün itiraf eder gibi hayalini bir

[17] Kenan, 278.
[18] Oskay, agy.

"serab" gibi nitelemektedir. Kendisi de bu seraba koşan imgelemin kışkırtıcı mükemmelliği ile büyülenmiş bir idealist.

Her gerçeklik, gerçekleşme döneminden önce ya bir tasarı, ya bir düş ya da bir hayal olarak başlamıştır. Düşlerin gerçek olması ya da olmaması o düşü kuranların yaşam felsefesiyle ilgilidir.

KAYNAKLAR

ABDULLAH Cevdet, Mahkeme-i Kübra, Kütüphane-i İçtihad, Mısır, 1908

BERKES, N., Türkiye'de Çağdaşlaşma, Doğu-Batı Yay. İst.,

HUYUGÜZEL, F., Hüseyin Cahit Yalçın'ın Hikaye ve Romanları Üzerine Bir Araştırma, Kültür ve Turz. Bak. Yay. Ank., 1982

HÜSEYİN Cahit (Yalçın), Hayal İçinde, Alem Mat., İst., 1901.

HÜSEYİN Cahit (Yalçın), Hayat-ı Muhayyel, İkdam Mat., Kanaat Kitaphanesi, İst., 1899.

HÜSEYİN Kazım Kadri, Meşrutiyetten Cumhuriyete Hatıralarım (Haz. İ. Kara), İletişim Yay., İst., 1991.

KANTER, M.F., Tevfik Fikret ve Ahmet Haşim'in Şiirlerinde Ütopya, Turkish Studies – International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish, V. 6/3, 2011, s. 963-975.

KAPLAN, M. "Tanzir-i Telemak" , Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, Kasım 1948, C. 3, S. 1-2, ss. 1-20.

KAPLAN, M., Tevfik Fikret, Dergah Yayınları, İstanbul, 1993.

KAYNARDAĞ, A. "Türk Yazın ve Düşünce Tarihinde Ütopya", Varlık, Şubat 1993, S. 1025, ss. 12-13.

KENAN, S., II. Meşrutiyet'le Gelen Yeni Eğitim Arayışları: Tevik Fikret'in "Yeni Mekteb"i ve Eğitim Felsefesi, 100. Yılında II. Meşrutiyet – Uluslararası Sempozyumu, 22-24 Ekim 2008, Marmara Üniversitesi Yay. İstanbul, 2009, s. 275-292.

KILIÇZADE Hakkı, İtikad-ı Batılaya İlan-ı Harb , Çiftçi Kütüphanesi, İst., 1329.

OSKAY, Ü., "Ütopyan Düşünce ile Distopyan Düşünce -ya da Batılılaşmanın Yolunun Açıldığı Toplumlarla Açılamadığı 'Doğulu' Toplumlar-, Varlık, Şubat 1993, S. 1025, ss. 6-9.

RUSSELL, B., Siyasal idealler(Çev.: M. Harmancı), Say Yay., İst., 1996.

Tevfik Fikret, Rübab-ı Şikeste, İstanbul 1326.

Ziya Gökalp, Yeni Hayat, Evkaf-ı İslamiye Mat., İst., 1918.